

VIETINĖS BENDRUOMENĖS IR PILIAKALNIAI: BENDRAKULTŪRINIS RYŠYS IR TRADICIJOS

VIRGINIJUS JOCYS

Etninės kultūros globos taryba, el. p. virginijusjocys.etno@gmail.com

IŽANGA

Jau keleri metai istorijos ir kultūros palikimo tyrinėtojai, visuomenės atstovai garsiau kalba apie visuotinio, sutelkto valstybės dėmesio štoką į vieną ryškiausių materialios ir nematerialios kultūros paveldo sričių – piliakalnius su jų priklausiniais. Mokslininkai bei visuomenės atstovai piliakalnių kultūros palikime išvelgė didžiulę reikšmę bei galimybes tautinės ir pilietinės tapatybės stiprinimui. Buvo rengiami pasitarimai, skaitomi pranešimai, vyko diskusijos, su parengtomis rezoliucijomis kreiptasi į aukščiausias valstybės valdymo institucijas. Etninės kultūros globos taryba (toliau Taryba), turėdama patirtį ir aktyviai dalyvaudama Tarmių (2013 m.), Etnografinių regionų (2015 m.) metų veiklos programų vykdyme bei jų koordinavime, matydama prasmę ir jausdama pareigą, pati aktyviai prisidėjo prie Piliakalnių metų (2017 m.) bei Tautinio koščiavimo metų (2017 m.) inicijavimo ir paskelbimo.

Lietuvos Respublikos Seimas, 2015 m. birželio 23 d. Nutarimu „DĖL 2017 METŲ PASKELBIMO PILIAKALNIŲ METAIS“ Nr. XII-1845 paskelbia, kad: *pagerbdamas* baltų – lietuvių, latvių ir prūsų – genčių atminimą; *atmindamas*, kad piliakalniai yra baltų kultūros ir ankstyvosios Lietuvos valstybės simbolis, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybingumo liudijimas ir tautinio atgimimo sąjūdžio įkvėpimo šaltinis; *siekdamas* Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečio išvakarėse sutelkti tautą ir įkvėpti jai pasididžiavimo; *atsižvelgdamas* į tai, kad piliakalniai, prie jų esančios gyvenvietės, šventvietės, kapinynai, pilkapiai, senieji keliai yra lietuvių tautos tapatumą stiprinančios vertybės, ir į tai, kad daugelio jų reikšmė iki šiol neįsisąmoninta, o apsauga nepakankama, n u t a r i a: 1 straipsnis. Paskelbti 2017 metus Piliakalnių metais...*

Taryba, archeologai, istorikai, etninės kultūros puoselėtojai pritardami Piliakalnių metų paskelbimui, matė galimybę visuomenę dar labiau nukreipti į gilesnį šio materialaus ir nematerialaus kultūrinio paveldo pažinimą, kuris istoriškai siekė antrąjį tūkstantmetį prieš mūsų erą ir tesėsi iki mūsų eros XV a. pradžios.

*Prie piliakalnių metų paskelbimo 2014–2015 m. aktyviai prisidėjo prof. dr. Romualdas Grigas, LR Seimo nariai: Algirdas Patackas, Rima Baškienė. EKG T narė Nijolė Balčiūnienė, prof. dr. Vykinas Vaitkevičius, doc. dr. Gintautas Zabiela ir kt. (Aut. pastaba).

Pagarba piliakalnimams, jų palikimui ir aktyvesnis mokslinis susidomėjimas jais šėbimas XIX a. ir vėliau. Apie juos kalba D. Poška, S. Daukantas, M. Valančius, kiti Lietuvos ir gretimų kraštų mokslininkai, šviesuoliai ir entuziastai. XIX a. pabaigoje, piliakalnių istorinę, kultūrinę vertę plačiau aptaria dr. Jonas Basanavičius. Ne kartą minėjęs, kad piliakalnių lankymas stiprina jo lietuvišką tapatybę.

Verta prisiminti pirmąsias tautinio atgimimo gegužines, organizuotas ant/prie Rambyno, Aleksandrijos, Girininkų, Dievyčio ir kitų piliakalnių. Ši tradicija aktyviai ugdyta vasario 16-osios Lietuvoje, po II – ojo pasaulinio karo, vykusio partizaninio karo, liko išsaugota ir per sovietmečio periodą, tuo metu sąlyginai leisti formomis – žygeivių judėjimą, kalendorinių švenčių šventimą, folkloro festivalius ir kt. pasiekė Lietuvos atgimimą.

Lietuva dėl savo geografinės vietos – riedulių bei kietos uolienos trūkumo, kai kurių tyrinėtojų vadinama medinės kultūros šalimi. Iki mūsų dienų išlikusi Baltų (aisčių) piliakalnių kultūra (tradicinio kraštovaizdžio elementai, archeologiniai radiniai, tautosaka) vaizdžiausiai liudija čia gyvenusių protėvių gyvenimą, istorinę, kultūrinę, krašto raidą. O piliakalniai, yra vieni iš stabiliausių mūsų protėvių ir gretimų kraštų, šių dienų istorijos, kultūros liudininkų ir vietų.

Istorikas dr. Manvydas Vitkūnas vienas pirmųjų koncentruotai atkreipė dėmesį į piliakalnius kaip „atmintinas vietas“ – simbolizuojančias praeityje vykusias kovas už tautos laisvę ir nepriklausomybę. Minimo tyrimo autorius kėlė sau tikslą – „... iširti ir atskleisti piliakalnių – gamtinio ir kultūrinio landsafto elementų – tapsmą reikšmingomis istorinės atminties vietomis, ypatingą dėmesį skiriant jų turinio ir reikšmės kaitai, istorinės ir kultūrinės atminties raiškos jose formoms įvairiais istorijos laikotarpiais“. (Vitkūnas M. Kovos Lietuvos istorinėje atmintyje: piliakalniai kaip „atminties vieta“ // Karo archyvas, 2016, t. 31, p. 276). Tyrimo pirmenybė buvo teikiama 1918–1990 laikotarpiui.

Garsaus mitologo, tautosakos tyrinėtojo prof. N. Vėliaus išsakyta mintis puikiai iliustruoja žmogaus gimimo, gyvenimo vietos svarbą savivokai, gyvenimo brandai ir tapatybės ugdymui. „Pro vieną mano pirkios langą matėsi Švietkalnio, pro kitą – Padievyčio piliakalnio kepurės, kiek toliau – Treigių, Medvėgalio, Girgždūtės piliakalniai. Čia pat išpūdinga Skambalo dauba, Aukštagirės, Kartuvių

kalnai, Dyvyčio, Požerės ežerai, Vilksvės, Lokystos upeliai, Gulbių, Padvarninkų senkapiai. Kiekviena žemės pėda čia palaistyta mūsų protėvių ir jų priešų krauju, apie kiekvieną sekamos saktmės, padavimai.“ (Norbertas Vėlius ir Laukuvos gimnazija. Parengė A. Bitinienė, 2003, 535 p. Laukuva I d.).

Piliakalnių ir Tautinio koštiumo metus 2017-01-27 pasitikome iškilmingu renginio atidarymu ant Medvėgalio, dalykišku seminaru bei etnokultūrine vakarone Šiauduvoje. Prie atidarymo renginio organizavimo aktyviai prisidėjo Taryba, Šilalės r. savivaldybė ir jos įstaigos, vietos bendruomenės, Klaipėdos ir LEU universitetai, VKPK, Lietuvos archeologų draugija, Šilalės kraštiečių draugija Vilniuje ir kt. Ta proga buvo išleistas proginis leidinys „Piliakalnių ir Tautinio koštiumo metų atidarymas. Seminaras, etnokultūrinė naktis Žemaitijoje 2017 m. sausio 27 d.“ (sud. V. Jocys)

Ką mums – gyvenantiems prie Apuolės, Medvėgalio, Sudargo, Kernavės, Šeimyniškių ar kitų piliakalnių – liudija šio paveldo palikimas? Tarybos ir regioninių tarybų nariams bei šių eilučių autoriui, aktyviai dalyvavusiems Piliakalnių metų programos priemonėse ir renginiuose, buvo svarbu pajusti ir suvokti šių dienų visuomenės, jos aktyviausių bendruomenės narių ir specialistų požiūrį į piliakalnių daugiabriaunę kultūros paveldo vertybę, jos palikimą ir raidą. Piliakalnių temai skirtame pranešime dr. Gintautas Zabiela istorinį kultūrinį piliakalnių palikimą įvardijo kaip „neatskiriama Lietuvos savaštį“.

2017 m. surengtos konferencijos, seminarai, išleisti nauji piliakalniams skirti leidiniai, surengtos parodos patvirtino, kad atsiveria didesnės galimybės apie piliakalnių kultūros paveldą kalbėti su gretimų ir tolesnių valstybių: Latvijos, Estijos, Lenkijos, Baltarusijos, Švedijos, Vokietijos, Rusijos federacijos ir kt. mokslininkais, specialistais, visuomenininkais, besidominčiais šio paveldo palikimu. Seimo Švietimo ir mokslo komitetas kartu su Vilniaus ir Klaipėdos universitetais, Lietuvos archeologijos draugija bei Švietimo ir mokslo ministerija 2017 spalio 19–21 d. LR Seime ir Klaipėdoje surengė tarptautinę mokslinę konferenciją „Piliakalniai. Nuo atsiradimo iki šių dienų“, skirtą piliakalnių problematikai analizuoti.

Šilalės rajono savivaldybė ir vietos bendruomenės nuosekliai ir seniai puoselėdama piliakalnių kultūrą, padėjusi organizuoti Piliakalnių metų atidarymą, priėmė siūlymą ir kartu su partneriais surengė metų užbaigimo renginį.

Gruodžio 15 dieną Laukuvoje (Šilalės r.) vyko Piliakalnių metų uždarymo renginys. Renginio organizatoriai – LR Kultūros ministerija, Lietuvos archeologijos draugija, Šilalės r. savivaldybė, Taryba. Renginio metu N. Vėlius ir L. R. Ivinskio pažintiniam kelyje (Gulbių k., Bilionių sen., Šilalės r.) atidengtas stogašulpis Žemaitijos piliakalnių tyrinėtoji Liudvikui Kšivickiui (aut. tautodailinkas D. Jankauskas). Pranešėjai apibendrino

Piliakalnių metais nuveiktus darbus, pasidalino naujausiais atradimais piliakalnių kultūros tyrinėjimuose. Šiame renginyje perskaityto ir papildyto pranešimo „Vietinės bendruomenės ir piliakalniai: bendrakultūrinis ryšys ir tradicijos“ pagrindu paruoštas šis straipsnis.

Kaip išlaikyti pagarbų santykį su šiuo gamtos ir žmogaus veiklos pažeidžiamu paveldu. Turime rimtų išbandymų spręsdami simbolinių vietų – Gedimino kalno (piliakalnio), Ukmergės, Anykščių ir kitų piliakalnių išsaugojimo ir pritaikymo lankymui problemas, į ką atkreipė dėmesį kai kurie pranešėjai bei aptariamo tyrimo respondentai. O kur dar įsisenėjusios juridinės piliakalnių priklausomumo skirtingoms institucijoms problemos bei nesutarimai tarp saugančių ir prižiūrinčių, kas štabdo jų tvarkybą bei priežiūrą. Tai rodo iškilusios naujos diskusijos dėl teritorijos tvarkymo aplink Žardės piliakalnį Klaipėdoje ir kt.

PILIAKALNIAI, SKAICIAI, ŠVENTĖS

Piliakalnių ir Tautinio koštiumo metų atidarymo seminare ir kituose renginiuose istorikai, paminklotvarkininkai, etnokultūrininkai atkreipė dėmesį, kad seniūnijos, vietos bendruomenės yra aktyviausi piliakalnių kultūros saugojimo ir puoselėjimo iniciatoriai. Todėl, Taryba vykdydama tyrimą „Vietinės bendruomenės ir piliakalniai: bendrakultūrinis ryšys ir tradicijos“, pirmiausiai kreipėsi į vietos bendruomenes, seniūnijas, rajonų švietimo ir kultūros skyrius, nacionalinius ir regioninius parkus, bei kitus adresatus. Apklausa atlikta visose Lietuvos savivaldybėse 2017 m. IV ketvirtį.

Tyrimo tikslai

Šio tyrimo metu siekėme sužinoti, ar vietinės bendruomenės, mokyklos, seniūnijos, visuomeninės organizacijos tęsia ar naujai kuria ant/ prie piliakalnių ilgalaikes kalendorinių, valstybinių, šeimos švenčių šventimo, jų aplinkos tvarkymo tradicijas. Lietuvos kariuomenė, Lietuvos šaulių sąjunga, tęsdama tarpukario pilietiškumo ir tautinės tapatybės stiprinimo tradicijas, taip pat aktyviai prisideda prie piliakalnių tvarkymo ir puoselėjimo. Ar atmintini Piliakalnių metai paskatino giliau pažvelgti į greta mūsų visų esantį istorinį, gamtinį, kultūrinį paveldą? Kokie įsimintinausi šių atmintinų metų renginiai ir nuveikti darbai prie/ant piliakalnių verti visuomenės dėmesio? Kokią vietą visuomenėje užima piliakalnių kultūros palikimas, kokiomis formomis tai pasireiškia? Kurie renginiai prisidėjo prie pilietiškumo ir tautinės tapatybės stiprinimo?

Teikdami respondentams anketas apklausai, vylėmės, kad tyrimo rezultatai turės taikomąją reikšmę tobulinant etninės kultūros, pilietiškumo, paveldosaugos, gamtosaugos valstybinę politiką. Šiuo tyrimu siekėme pasižiūrėti į šiandieninį visuomenės santykį su Lietuvos piliakalnių

kultūra, kūri uųima svarbią vietą dabartinės tautinės ir nacionalinės kultūros visumoje.

Apklauso anketas užpildė 251 respondentas, kurių amžiaus vidurkis 48 metai. Kadangi dalis į anketų klausimus pildžiusių nenurodė vado, pavardės, tai analizuodami gautą informaciją ar pateikdami įdomesnius atsakymus apžvalgoje nurodome tik anketos statistinį numerį (su skliausteliu, pvz. 123). Respondentams buvo užduota 10 klausimų. Atsakymai vertinti kiekybiniu metodu, tendencijos ir išskirtinimai apžvelgti plačiau bei pakomentuoti.

Analizuojant gautas anketas bei vertinant atsakymus, ypač nuo šešto iki dešimto klausimo, galime teigti, kad atsakymų priežaštingumas kyla iš skirtingų respondentų santykių su piliakalnių kultūros paveldu. Juos galime sąlyginai suskirstyti mažiausiai į tris grupes:

- 1) švietimo ir kultūros įstaigų bei visuomeninių organizacijų atštovai, aktyvių pavienių ir visuomeninių lankytojų dalis, kurie vertina piliakalnių kultūrą, ją stebi, puoselėja ir naudoja kaip ugdymo ir tautos istorijos pažinimo priemonę;
- 2) rajonų, seniūnijų, bendruomenių vadovai ar jų atštovai, kurie tiesiogiai rūpinasi piliakalnių tvarkymo, šienavimo, valymo ar pritaikymo lankytojams;
- 3) regioninių ir nacionalinių parkų vadovai ar atsakingi darbuotojai, kurie užsiima tiesiogine paveldo objektų globa, tvarkyba, informacinių ženklų įrengimu, viešiniu.

Siekdami konkretumo ir nuorodos į artimiausius vietas piliakalnius, respondentų pirmiausia klausėme - „**Koks piliakalnis yra arčiausiai Jūsų namų?**“. Visi apklaustieji nurodė greta ar toliau lankytus piliakalnius. Kadangi piliakalniai po dabartinės Lietuvos teritoriją pasiskirsė netolygiai, tai vienuose atsakymuose nurodoma, kad jų vienas kitas netoli gyvenamos vietos, o kitur jų gana tankiai – net po kelis. Daugelis atsakiusių nurodė oficialius piliakalnių pavadinimus, kiti dar ir vietinių bendruomenių vartojamus. Iš antro klausimo „**Kiek kilometrų yra iki Jums artimiausio piliakalnio?**“ suveštinės (žr. 1 lentelę) matome, kad 28,3 proc. respondentų (71 vnt.) atštumas iki vietos piliakalnių yra nuo 1 iki 2 km. Panašus skaičius atsakiusių (74 vnt.) arba 29,5 proc. nurodo, kad iki artimiausių piliakalnių yra nuo 3 iki 5 km. Dar panašus respondentų skaičius (72 vnt.) arba 28,7 proc. nurodė, kad iki piliakalnių yra nuo 6 iki 15 km. Likusi dalis atsakiusių 34 vnt. arba 13,5 proc. nurodo atštumą iki piliakalnio nesiekiantį nei kilometro, tai miestų ar miestelių centruose esantys piliakalniai: Vilniuje, Ukmergėje, Papilėje, Veliuonoje, Palangoje ir kt.

Labai vertinga trečiojo klausimo „**Kokios šventės vyksta prie/ant artimiausio Jūsų piliakalnio?**“ atsakymų suveštinė. Lentelėje (žr. 2 lentelę) matome rengiamų ar švenčiamų švenčių turinio pasiskirstymą. Čia pirmoje vietoje – valstybinių, pilietinių švenčių (pvz. Mindaugo

1 lentelė

1-2 km.	71		28.3%
3-5 km.	74		29.5%
6-15 km.	72		28.7%
Kita	34		13.5%
Viso atsakymų	251		

karūnavimo ir kt.) šventimas. Į tai atsakė ketvirtadalis visų respondentų – 25,3 proc. (žr. 2 lentelę). Nuo valstybinių švenčių nedaug atsilieka kalendorinių švenčių (pvz.: Joninės (Rasos), Lygiadienis) šventimas. Tą patvirtino 23,4 proc. anketų pateikėjų. Vietos bendruomenių ir mokyklų kolektyvai piliakalnius pasirenka kaip savo šventės vietą, tai nurodo 15,7 proc. atsakiusių. Apie dešimtadalis apklaustųjų nurodo, kad ant piliakalnių rengia šeimos ar asmenines šventes. Daugiau kaip 13 proc. savo atsakymus pateikė prie kitų galimų atsakymų kategorijos. Dalis atsakiusių nežinojo, kur priskirti Baltų vienybės dieną, rudens lygiadienio šventę, kuri savyje turi kalendorinės šventės pagrindą. Ši šventė, taip pat minima kaip dviejų tautų – lietuvių ir latvių pergalė Saulės mūšyje ir priskirtina prie atmintinų valstybės dienų. Kadangi tą vakarą degami laužai, tai ši akcija vadinama piliakalnių, ugnies sąšauka. Kiti respondentai nurodė savo vietines šventes: šokių festivalis „Veliuonos kadrilis“, tradicinė vasaros šventė „Prisirpo mėlynės“, žirgų lenktynės, žemaitiškų bardų dainų festivalis ir kitos bendruomenių, mokyklų, šeimų ir asmeninės šventės. Keletas nurodė, kad nieko nevyksta, arba jie nežino. Dar kiti nurodė, kad nėra privažiavimo, o ir piliakalnis pėsčiomis sunkiai

2 lentelė

Kalendorinės (pvz. Lygiadienis, Joninės (Rasos))	121		23.4%
Valstybinės pilietinės (pvz. Mindaugo karūnavimo minėjimas).	131		25.3%
Rajono, savivaldybės, seniūnijos.	68		13.2%
Bendruomenės, mokyklos.	81		15.7%
Šeimos, asmeninės	47		9.1%
Kita	69		13.3%
Viso atsakymų	517		

pasiekiamas.

Ketvirto anketos klausimo „**Ar dažnai lankotės ant piliakalnių?**“ atsakymai papildo ir patikslina antro ir trečio klausimų atsakymų priežaštingumą. Iš 4 klausimo lentelės (žr. 3 lentelę) matome, kad atsakiusių „Taip“ 47 proc. nurodo, kad ant piliakalnių lankosi dažnai. Galima

prielaida, kaip matome iš 3 klausimo lentelės suvestinės, kad apie pusę atsakiusių tradiciškai dažnai (po kelis kartus per metus) lankosi ant/prie piliakalnių, švęsdami valstybines, kalendorines, bendruomenių, seniūnijų ar šeimų šventes. 2-jo klausimo lentelės suvestiniai duomenys netiesiogiai sustiprina kitą prielaidą, kad nedideliu atstumu iki artimiausio piliakalnio (iki 5 km) gyvenantiems ar

3 lentelė

Taip	118	47%
Ne	92	36,7%
Kita	41	16,3%
Viso atsakymų	251	

dirbantiems gyventojams palengvina galimybę dažniau ten lankytis. 36,7 proc. nurodė, kad piliakalnius lanko retai.

Pateikdami respondentams penktą klausimą siekėme sužinoti, „**koku tikslu, be valstybinių ir kalendorinių švenčių šventimo, gyventojai lankosi piliakalniuose?**“ (žr. 4 lentelę). Daugiausia, apie 28,7 proc. nurodė, kad ant piliakalnių lankosi švenčių švęsti. Panašus kiekis, (apie 27,8) piliakalniuose lankosi turistaujant. Malonu pastebėti, kad daugiau kaip penktadalis (22,7) piliakalnyje ar jo prieigose lankosi norėdami pabūti gamtoje. Džiugina, kad dalis atsakiusių – seniūnijų, vietos bendruomenių, regioninių bei nacionalinių parkų atstovų (apie 16,8) nurodė, kad vienas iš lankymosi piliakalnyje tikslų – aplinkos tvarkymas. Kaip matysime iš 9 klausimo atsakymų, piliakalnio su visais priklausiniais aplinkos tvarkymas, yra opi ir svarbi piliakalnių kultūros pristatymo ir populiarinimo dalis. Kiti paminėjo kitokius piliakalnių lankymo tikslus: „Pamokos netradicinėje aplinkoje; Piliakalnio būklės vertinimo tikslais; Mokiniam buvo

4 lentelė

Švenčių šventimas.	172	28,7%
Ekskursijos, turizmas.	167	27,8%
Aplinkos tvarkymas.	101	16,8%
Pabuvimas gamtoje.	136	22,7%
Kita	24	4%
Viso atsakymų	600	

duota užduotis aplankyti kokį (ius) nors piliakalnį, nusifotografuoti ir atnešti nuotrauką ir kt.

ĮSIMINTINIAUSI PILIAKALNIŲ METŲ RENGINIAI, PRIEMONĖS, SIŪLYMAI

Šeštame klausime klausėme „**Kokius išskirtumėte įsimintiniausius šių metų įvykius, susijusius su Piliakalniais?**“

Vertinant visų atsakiusių nuomones ir apibendrinančias mintis bei pastebėjimus šiuo klausimu, išryškėjo

septynios Piliakalnių atmintinų metų svarbesnių renginių ir priemonių temų grupės. Iš kai kurių atsakymų su geografinėmis vietovių nuorodomis pastebėjome, kad respondentų skaičius aprėpia beveik visą Lietuvą. Tačiau, kaip ir iš ankstesnių Tarybos vykdytų apklausų mažiau, atsakymų gavome iš Pietryčių Lietuvos. Vienų respondentų atsakymai buvo trumpi arba susidėjo iš kelių jam svarbių įvykusių renginių ar reiškių. Atsakymus sugrupavome pagal atskiras temas:

a) Valstybinių švenčių šventimas. Vienos iš labiausiai visuomenėje žinomos šventės - Lietuvos valstybės Karaliaus Mindaugo karūnavimo šventimas liepos 6 d., su visais pasaulio lietuviais kartu giedant Lietuvos himną nuo 2009 metų. Ši valstybinė šventė daugeliui atsakiusių buvo labai svarbi ir ją atskirai bei su kitais įvykiais daugelis nurodė kaip įsimintiniausią. Liepos 6 d. šventimas, nuo 2009 metų papildęs Lietuvos himno giedojimu, įgavo daugiau liaudiškumo ir visuotinumą. Šią idėją pasiūlė buriuotojas Raimundas Daubaras, ji prigijo tuo metu, kai Lietuva šventė pirmo rašytinio paminėjimo tūkstantmetį ir visi Pasaulio lietuviai buvo pakviesti kartu, Lietuvos laiku 21 val., sutartinai giedoti himną. Piliakalnių atmintiniais metais tai pasiūlyta atlikti ant 100 ir daugiau Lietuvos piliakalnių ir tai padėjo šiai tradicijai tapti dar gyvybingesnei ir matomai. 2017-ieji - Tautinio koštimų ir Piliakalnių atmintini metai vieni kitus papildė ir gražiai derėjo. Dubingių piliavietėje liepos 6 d. buvo sujungtos kelios šventės dalys. Jau trečią kartą LNKC sumanymu vyko baigiamasis dailiausių tautinių drabužių renginys „Išaušta tapatybė“. Į šventinę programą įsiliejo sutartinių šventė „Sutarjėla“. Drauge su visais Tautišką giesmę giedojo ir tarptautinio folkloro festivalio „Baltica“ svečiai iš Latvijos, Estijos, Indijos ir Ispanijos. Renginys buvo transliuojamas per LRT, todėl buvo matomas ir daugeliui įsiminė. **b) Baltų - lietuvių ir latvių vienybės dienos šventimas prisimenant bendrą pergalę 1236 m. rugsėjo 22 d. Saulės mūšyje.** Kaip jau minėta ankstesniuose anketos klausimų atsakymuose, daugelis respondentų mini Baltų vienybės dienos šventimą rugsėjo 22 d. Šios šventės šventimas nuo 2005 m. jau daug metų organizuojamas ir koordinuojamas „Aukuro“ klubo ir kitų entuziastų pastangomis gražiai prigijo per piliakalnių ugnies (laužų) sąšauką ir išsiplėtojo toli už Lietuvos ir Latvijos valstybių.

c) Kalendorinių švenčių - Rasos (Joninių), pavasario ir rudens lygiadienių, Žolinių, Jurginių ir kt. šventimas. Daugelis respondentų tarp įsimintinų renginių ir švenčių mini ir kalendorinių švenčių šventimą: 78) *Projektas „Sūduvių ugnys - budinam svietai“, renginys „Jurgines švęskime piliakalniuose“, Joninės Liudvinavo piliakalnyje;* 142) *Lygiadienio dienos minėjimas ant Eglinės piliakalnio (Lenkija);* d) **Tęstiniai archeologijos, senųjų amatų dienų, kitų meno žanrų festivaliai ar proginiai renginiai vykstantys prie/ ant piliakalnių.** Atsakiusieji prie reikšmingų ir įsimintinų įvykių priskiria įvykusius tęstinius archeologijos ir amatų bei kitų meno žanrų festivalius, kitus renginius: 22) *Pilėnų didvyrių paminėjimas*

ant Bilionių piliakalnio; 54) Ant Apuolės piliakalnio (Barštyčių sen. Skuodo r.); 111) Kauno teatro vaidinimas prie Veprių piliakalnio...; 117) Skudutininkų, ragų ir daudyčių pūtėjų festivalis „Dudutis“; 228) Pirmą kartą organizuota Sutartinių šventė „Sutarysma“ ant Mažųjų Žinėnų piliakalnio Jonavos r.

e) Piliakalnių ar jų prieigų tvarkymas, ženklinimas, šienavimas, pritaikymas lankymui ir kt. : 20) piliakalnių tvarkymo talkos ir Žemės diena Betygaloje su Betygalos bendruomene; 24) Ažuolpamūšės piliakalnio tvarkymo talka; 52) bendruomenių iniciatyva sutvarkytas Bičionių piliakalnis, įrengta meninė skulptūrinė nuoroda į Palatavio piliakalnį.;

f) Saugomose teritorijose, atskirose savivaldybėse ir vietos bendruomenėse vykstantys mokomieji, pažintiniai, pėsčiųjų žygiai, turistiniai renginiai su kūrybinėmis programomis įtraukiančiomis vietos bendruomenės, mokyklų narius ar svečius: 25) Lygiadienis Žardėje, Žygis po Kurtuvėnų piliakalnius, Festivalio „Kuršių genties vartus atvėrus“ žygis po 7 piliakalnius. 92) „Sudargo piliakalnių atsidūsėjimai“...; 129) Renginys „Paveldo galia: piliakalniai“, trukęs 2 dienas, parodęs 22 piliakalnius tarp Vilniaus ir Kernavės, sutraukęs beveik 1 700 dalyvių; 231) Rugsejo 15–17 d. – netradicinio ugdymo dienos-renginiai ant piliakalnių, organizuoti Alytaus rajone...

Atskira kategorija atsiliepimų apie vis populiarėjančius pėsčiųjų pažintinius žygius. Kuriuos jau daugelį metų organizuoja kariuomenė, šaulių, neformalios jaunimo grupės, įstaigos ir klubai. Vien Pėsčiųjų žygių asociacija jau daugiau kaip 10 metų organizuoja apie 12 įskaitinių ir pažintinių žygių po visą Lietuvą su atskirais regioniniais pavadinimais. Autoriui ir Tarybai teko prisidėti prie žygių „Žemaitijos piliakalniais ir kūrgrindomis“ 2014, 2015, 2016 m. organizavimo ir informacinės sklaidos.

g) Renginiai, įprasminę piliakalnių atmintinus metus, tai – įvairios parodos, seminarai, konferencijos, konkursai, atsakingų institucijų už materialųjį ir nematerialųjį paveldą darbai, naujausių leidinių, filmų piliakalnių tematika leidyba ir pristatymai: 24) Konferencija, skirta Piliakalnių metams „Archeologinis paveldas: nuo akmens amžiaus iki Radvilų“; 58) Kauno marių regioninio parko direkcija paskelbė „Piliakalnių iššūkį“, kuriuo skatino visus žmones aplankyti kuo daugiau Lietuvos piliakalnių, juos įamžinti.; 165) Vykdytas projektas „Zarasų krašto piliakalnių aktualizavimas ir atgaivinimas“.

Septintas klausimas. Ar atmintini Piliakalnių metai (2017) paskatino Jus geriau pažinti piliakalnių kultūrą, greta mūsų esantį istorinį, gamtinį, kultūrinį paveldą?

Į šį klausimą trumpai ir teigiamai atsakė 168 respondentai arba apie 67 proc. visų atsakusių. Kiti atsiliepdami teigiamai pateikė platesnius komentarus: 54) *Žinoma! Mūsų krašto istoriją gražiausiai iliustruoja piliakalniai. Tik*

domėdamasi mūsų krašto kuršių ir žemaičių genčių palikimu pažįsti savo kraštą – šlovingus šalies laikus, didingą Lietuvos istoriją!; 66) *Taip. Kėdainių kultūros centras vykdė projektą „Atrask ir pažink piliakalnius su šeima.“*

Kiti 34 respondentai tarė „iš dalies taip“, tai apie 13,55 proc. visų respondentų. Bet daliai atsakusiųjų 21 (8,37 proc.) netiko anksčiau minėti atsakymo variantai, tai pakomentavo, kad šiais, 2017 atmintiniais metais nieko išskirtinio neįvyko, nes domisi ir dalyvauja piliakalnių tvarkyme nuolat, tik pritaria, kad padaugėjo lankytojų. Apie 11 proc. respondentų, arba 28 atsakusiųjų tarė: – „ne, nelabai“.

Aštuntas klausimas. Ar pritariate teiginiui, kad piliakalnių kultūros puoselėjimas prisideda prie pilietiškumo ir tautinės tapatybės stiprinimo?

96 proc. (arba 241 atsakęs) atsakė „Taip“. 22) *Taip, visiškai pritariu.*

Tik tam, kad puoselėtume piliakalnių kultūrą, juos reikia pritaikyti lankymui ir kasmet tinkamai prižiūrėti. Negana išvardinti, kiek mes jų turime... Tik apie 4 proc. apklaustųjų (arba 10 respondentų) atsakė neigiamai arba neturėjo nuomonės. Ši bendra nuostata, kad piliakalnių kultūros puoselėjimas prisideda prie pilietiškumo ir tautinės tapatybės stiprinimo, džiugina. Visuomenė, turėdama skirtingas gyvenimo patirtis ir darbinį bei pažintinį santykį su piliakalnių kultūros palikimu, šiuo klausimu yra vieninga. Tai lemia šio Lietuvai savito daugialypio kultūros paveldo visuminę vertę, kuri ugdo įvairių visuomenės socialinių grupių tautinę tapatybę, pilietiškumą ir pasididžiavimą savo valstybe, jos kultūra, gamta ir istorija.

Devintas klausimas. Su kokiomis piliakalnių pažinimo, lankymo, tvarkymo, viešinimo problemomis susidūrėte? Vos ne kas trečias respondentas, apie 30 proc. (arba 71) atsakė, jog su pažinimo, lankymo ir tvarkymo bei viešinimo problemomis nesusidūrė. O apie 70 proc. atsakusiųjų pateikė savo pamąstymus, emocijas, dalykines pastabas ir siūlymus.

Čia, kaip pradžioje užsiminėme, išryškėjo mažiausiai trys respondentų grupės, kurių ir pastabos kilo iš santykio, kam jie atstovauja, kiek darbine ar pažintine prasme susiduria su šiuo piliakalnių kultūros paveldu:

a) respondentai – aktyvūs lankytojai, švietimo ir kultūros įstaigų bei visuomeninių organizacijų atstovai, kurie vertina piliakalnių kultūrą, puoselėja ją ir stebi jos būseną ir pokyčius. Didelė dalis respondentų įvardijo, kad trūksta nuorodų link piliakalnių, informacinių štenų, sunku juos surasti, prieiti, privažiuoti. Nors kiti respondentai informavo, kas domisi informacijos užtenka. Viena respondentų grupė guodžiasi, kad piliakalniai pelkėse, miškuose ir sunku juos pasiekti, kita vertus, užmirštama, kad jų didesnė dalis buvo gynybinė.

b) respondentai – rajonų, seniūnijų, vietos bendruomenių vadovai ar jų atstovai, kurie tiesiogiai

rūpinasi piliakalnių tvarkymu, šienavimu, krūmų kirtimu ar pritaikymu lankytojams. Kadangi piliakalnių ir jų prieigų tvarkymas, šienavimas tenka pirmiausia seniūnijoms, kai kur tai atlieka štipresnės vietos bendruomenės, tai įvardytos problemos ir patirtys taip pat panašios. Vienur, kas metai tai atliekama nepriekaištingai, kitur trūksta lėšų ar darbuotojų, dar kitur primenama, kad dalį tvarkymo rūpesčių, talkų būdu gali atlikti vietos bendruomenės.

c) respondentai – regioninių ir nacionalinių parkų vadovai ar atsakingi darbuotojai, kurie užsiima tiesiogine paveldo objektų globa, tvarkyba, informacinių ženklų įrengimu, viešinimu. Dalis respondentų užsiminė, kad pasisekė tiems materialios ir nematerialios kultūros paveldo objektams ir reiškiniams, kurie įeina į nacionalinių ir regioninių, ir kitokių kategorijų saugotinas teritorijų ribas. Nes juose vykdoma intensyvesnė specialiųjų priežiūra, palaikomas glaudesnis ryšys su vietos gyventojais, bendruomenėmis, dažniau konsultuojamasi iškilusiais tvarkybos, priežiūros klausimais. Sklandžiau sprendžiami viešinimo, lankytojų kvietimo ir jų srautų nukreipimo klausimai.

Dešimtame klausime respondentų prašėme **nurodyti straipsnių spaudoje ir elektroninėje erdvėje nuorodas, kuriuose aprašomi šių metų svarbiausi įvykiai, susiję su jų artimiausios aplinkos piliakalniais.** Dalis respondentų nurodė vykusius renginių ir priemonių informaciją respublikinėje, rajono spaudoje, vietos bendruomenių elektroninėse svetainėse, socialiniuose tinkluose. Dalis respondentų paminėjo, kad informacija viešinta įštaigų ir organizacijų interneto svetainėse.

Dar Piliakalnių metų darbo grupės pirmuose pasitarimuose sudarant priemonių planą, buvo iškeliami strateginiai uždaviniai, siūlomos priemonės, kurių realizavimas turėjo mus visus – ir bendruomenę, ir valstybę priartinti prie jų įvykdymo. Nors prie kiekvienų atmintinų metų paskelbimo būdavo prieraišas – skirti valstybės programinių lėšų, tačiau dažniausiai kuriojančios ministerijos primindavo, priemonės vykdykite iš savo institucijų ir savivaldybių asignavimų. Todėl daugelio atmintinų metų, taip pat ir Piliakalnių metų, sėkmė didžia dalimi priklausė nuo visuomenės ir valstybinių institucijų įsitraukimo, tų priemonių sėkmingo realizavimo, jų rezultatų ir sektinų pavyzdžių viešinimo ir sklaidos. Iš sukauptos pirminės informacijos galime susidaryti gana pozityvų vaizdą.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

<http://www.gyvenimas.eu/2014/12/16/ar-minesime-piliakalniu-metus/>

<https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/727ddfe018b411e5bfc0854048a4e288>

G. Zabiela, M. Vitkūnas. „Baltų piliakalniai: nežinomas paveldas“. Lietuvos archeologijos draugija, 2017 m.; Z. Baubonis, D. Stončius, E. Štavicius, G. Zabiela, „Lietuvos piliakalnių atlaso IV tomas“ Lietuvos archeologijos draugija, 2017 m.; Z. Baubonis, G. Zabiela, J. Viršilienė „Šilalės rajono piliakalniai“. Šilalės r. savivaldybė, 2017 m.; Istoriniu ir meniniu žvilgsniu į šiaurės Sūduvos piliakalnius (sud. A. Pievienė) 2017 m.

http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=119&p_k=1&p_t=251312

<https://www.lzinios.lt/lzinios/Prie-kavos/i-kulturini-gyvenima-grize-piliakalniai/257792>

<http://www.kpd.lt/baigiamajame-piliakalniu-metu-renginyje-laukuvoje-silales-raj-prištatyta-apibendrinta-2017-m-piliakalniu-paveldosaugine-ir-edukacine-patirtis/>

<https://www.alfa.lt/straipsnis/50248694/originali-piliakalniu-issaugojimo-strategija-geriau-maziau-juos-populiarinti>

<https://www.delfi.lt/gyvenimas/istorijos/lietuvisko-peizazo-brangakmeniai.d?id=75199510>

<https://sa.lt/piliakalniu-tvarkymas-kodel-taikomi-nevienodi-standartai/>

<https://vfkpk.lt/galerija/galerijos-pavadinimas-ipsum-dolor-sit-amet-consectetur-2/>

<https://www.lzinios.lt/lzinios/Gimtasis-kraštas/klaipedos-piliakalniai-biurokratiniame-liune/259233>

A. Žičkienė. Etninės kultūros vertybės kaupiančių įštaigų situacija Lietuvoje. 39 p. Etninė kultūra. Nr. 9. 2015 m.

Piliakalnių metų uždarymas Laukuvoje. 2017.12.15.

